

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний
Комиссын тухай хуульд нэмэлт оруулах
тухай
хуулийн төслийн талаар

Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Улсын Их Хурлаас Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцын Нэмэлт протоколыг соёрхон батлах тухай хуулийг 2014 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдөр баталснаар 2015 оны 03 дугаар сарын 14-ний өдрөөс эхлэн Монгол Улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж байна.

Тус нэмэлт протоколын 17 дугаар зүйлд “Оролцогч улс бүр үндэсний түвшинд эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэх явдлаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор бие даасан, хараат бус Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний байгууллага байгуулах үүргийг хүлээлгэсэн.

Иймд соёрхон баталсан олон улсын гэрээ конвенцод нэгдэн орсон үүргийнхээ дагуу дотоодын хууль тогтоомжийг нийцүүлэх үүрэгтэй. Түүнчлэн Монгол Улсын Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2 дахь хэсэгт: “Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө” гэж заасан тул Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцын Нэмэлт протокол дотоодын хууль тогтоомжтой адил үйлчлэх ёстой ч практикт эрх зүйн тодорхойгүй байдлыг үүсгэж байна.

НҮБ-ын Хүний эрхийн гэрээний хороодоос эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх, түүнтэй тэмцэх, Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний ажиллагааны бие даасан, хараат бус байдлыг хангахтай холбогдуулан өгсөн удаа дараагийн зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах талаар Монгол Улсын Засгийн газрын зүгээс хангалтгүй байгаа тул эрчимжүүлэх шаардлагатай байгааг 2016-2025 оны хооронд НҮБ-ын чуулганы ерөнхий хуралдаануудаас гаргасан албан ёсны дүгнэлтэд удаа дараа дурдаж, Монгол Улсын Засгийн газарт 8 удаагийн зөвлөмж өгч иржээ.

НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн 2020 оны 36 дугаар чуулганы хуралдаан, 2021 оны 50 дугаар чуулганы хуралдаан, НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн 2023 оны хуралдааны 54 дүгээр хуралдаан, НҮБ-ын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хороо:Т оны (CAT) 2024 оны 81 дүгээр хуралдаан, НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн (ICCPR) 2025 оны 4212 дугаар хуралдаан, НҮБ-ын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх Дэд хорооны (SPT) 2025 оны 01 дүгээр сарын 6-ны өдрийн хуралдаанаар “Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон

харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцын Нэмэлт протоколд заасны дагуу Монгол Улс Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний механизмыг бие даасан, хараат бус байдлаар бий болгох арга хэмжээ авах” талаар удаа дараа зөвлөмж гарган ирүүлсэн.

1. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Эрүү шүүлтийн эсрэг хорооны 2016 оны 08 дугаар сарын 2, 3-ны өдрийн 1443, 1445 дахь хуралдаанаар Монгол Улсын 2 дахь удаагийн илтгэлийг хэлэлцээд, 2016 оны 08 дугаар сарын 09-ний өдрийн 1453 дахь хуралдаанаар баталсан CAT/C/MNG/2 зөвлөмж;
2. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх Дэд хорооны 2018 оны 12 дугаар сарын 19-ний өдрийн "Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх Дэд хороо Монгол Улсад хийсэн айлчлал: ажиглалт болон оролцогч улсад хандсан тайлан, CAT/OP/MNG/1 зөвлөмжүүд";
1. НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн 2020 оны 36 дугаар чуулганы хуралдаанаас гаргасан A/HRC/46/9/Add.1 зөвлөмж,
2. НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн 2021 оны 50 дугаар чуулганы ерөнхий хуралдаанаас гаргасан A/HRC/WG.6/50/MNG/2 зөвлөмж;
3. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дур зоргоор саатуулах асуудал хариуцсан Ажлын хэсгийн Монгол Улсад 2022 онд хийсэн айлчлалын тайланг Ерөнхий ассамблейн Хүний эрхийн Зөвлөлийн 2023 оны 54 дүгээр хуралдаанаар хэлэлцэн батлаад Монгол Улсад ирүүлсэн A/HRC/54/51/Add.2 зөвлөмж;
4. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хорооны (CAT) 2024 оны 81 дүгээр хуралдааны Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцын ээлжит Монгол Улсын 3 дахь тайланг хэлэлцэж, Ажиглалт, Дүгнэлт баталж, НҮБ-ын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хорооноос ирүүлсэн CAT/C/MNG/CO/3 зөвлөмж¹;
5. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүний эрхийн зөвлөлийн (ICCPR) 2025 оны 4212 дугаар хуралдааны Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пактын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын ээлжит 7 дахь тайланг хэлэлцэж, ирүүлсэн CCPR/C/MNG/CO/7 зөвлөмж²;
6. НҮБ-ын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх Дэд хорооны (SPT) 2025 оны 01 дүгээр сарын 6-ны өдрийн хуралдаанаас Монгол Улсын Эрүү шүүлтээс

---

¹ Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хороо нь Швейцарын Холбооны Улсын Женев хотноо 2024 оны 11 дүгээр сарын 12, 13-ны өдрүүдэд 2157, 2160 дугаар хуралдаанаараа Монгол Улсын нэгдэн орсон Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцын ээлжит гурав дахь илтгэлийг хэлэлцэж, 2024 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдрийн 2168 дугаар хуралдаанаараа CAT/C/MNG/CO/3 Ажиглалт, Дүгнэлтийг баталсан.

² НҮБ-ын Хүний эрхийн Хорооны (ICCPR) нь 2025 оны 03 дугаар сарын 10, 11-ны өдрүүдэд хуралдсан Монгол Улсын ээлжит долоо дахь илтгэлийг 4195, 4196 дугаар хуралдаанаараа хэлэлцэж, 2025 оны 03 дугаар сарын 21-ны өдрийн 4212 дугаар хуралдааны CCPR/C/MNG/CO/7 ажиглалт, дүгнэлтийг баталлаа.

урьдчилан сэргийлэх үндэсний ажиллагааны бие даасан, хараат бус байдлыг хангах талаар 2025 оны CAT/OT/MNG/RPNPM/R-I зөвлөмж ирүүлсэн байна³.

Мөн Дани улсын Копенхаген хотноо 2023 оны 11 дүгээр сарын 6-аас 8-ны өдрүүдэд болсон Хүний эрхийн Үндэсний Байгууллагуудын олон улсын 14 дүгээр хурлаар баталсан “Эрүү шүүлт тулгах, бусад хэлбэрээр зүй бус харьцахаас урьдчилан сэргийлэх дэлхий нийтийн төлөвлөгөө –Тунхаглал”-ын В. Урьдчилан сэргийлэх. а) Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенц болон түүний Нэмэлт протоколыг соёрхон батлах, бие даасан, хангалттай нөөцтэй Үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизмыг томилохыг дэмжинэ” гэж, мөн "Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хорооноос 2024 онд "Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг Конвенц"-ын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын ээлжит 3 дахь тайлантай холбогдуулан Монгол Улсад өгсөн зөвлөмжийн 46-т: “Оролцогч улс цэргийн алба хаагчдад эрүү шүүлт тулгасан, зүй бусаар харьцсан үйлдлийн талаарх гомдлыг шалгаж, буруутай этгээдэд зохих шийтгэл оногдуулах, хохирогч болон тэдний гэр бүлийнхэнд нөхөн төлбөр олгох, Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний механизм болох бие даасан байгууллагаас цэргийн ангиудад хяналт шалгалт хийх зэрэг шаардлагатай арга хэмжээг авах” гэж тус тус зааж, эрүү шүүлт тулгах, бусад хэлбэрээр зүй бус харьцах явдлын эрсдэл дэлхий даяар нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан түүнээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох хүчин чармайлтаа хоёр дахин нэмэгдүүлэх үүрэг улс үндэстнүүдэд хүлээлгэсэн байна.

Улсын Их Хурлын хүний эрхийн хяналтын сонсголыг 2024 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдөр зохион байгуулсан “Эрүүдэн шүүлт тулгах, хүнлэг бус, хэрцгий хандахаас ангид байх хүний эрхийн хэрэгжилт” хяналтын сонсголоор хэрцгий, хүнлэг бус, хүний нэр төрийг доромжлон харьцах, шийтгэхтэй холбоотой асуудал болон цэргийн анги, байгууллага дахь дүрмийн бус харьцааны талаарх нөхцөл байдлын талаар хөндөгдөн хэлэлцэгдсэн.

Цэргийн анги байгууллагын байрлалд цэргийн алба хаагч, хүний амь нас хохирсон тохиолдол 2022 онд 2, 2023 онд 7, 2024 онд 1, хүний эрүүл мэндэд хохирол учирсан тохиолдол 2022 онд 9, 2023 онд 8, 2024 онд 9 бүртгэгджээ. Эдгээр тоо баримт нь бүгд хугацаат цэргийн алба хаагч хохирсон үзүүлэлт биш боловч цэргийн ангийн байрлалд үйлдэгдэж байгаагаар анхаарал татаж байна.

Зэвсэгт хүчний жанжин штабын мэдээлэлд 2021 оноос 2024 оны 09 дүгээр сарын байдлаар 5 хугацаат цэргийн алба хаагч амь насаа алдсан, 16 офицер ахлагч, 13 хугацаат цэргийн алба хаагч эрүүл мэндээрээ хохирсон тохиолдол

---

³ For Mongolia's NPM (National Preventive Mechanism) in 2025, the UN SPT (Subcommittee on Prevention of Torture) likely continues to focus on strengthening its operational independence, ensuring full implementation of OPCAT (Optional Protocol to the UN Convention against Torture) recommendations, and potentially addressing issues highlighted in past confidential reports, with general global SPT themes including police training (like Méndez Principles) and improving prison conditions, as seen in their 2024/2025 activities. <https://share.google/cbBSxT3m7UI5jgxax> <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/05/un-torture-prevention-body-revisit-mongolia>

бүртгэгдсэн байна. Үүний шалтгаан нөхцөлийг дүрмийн бус харьцааны зөрчил, эрүүл мэнд суурь өвчний улмаас, ар гэр, найз нөхдийн хүрээнд үүссэн, хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааг хангаж ажиллаагүй, цэргийн албанаас шантарч өөрийн биед санаатай гэмтэл учруулсан гэж үзжээ.

Хил хамгаалах байгууллагын хэмжээнд 2023 оны 06 дугаар сараас 2024 оны 09 дүгээр сарын байдлаар 14 цэргийн алба хаагч эрүүл мэндээрээ хохирсон байна.⁴

Батлан хамгаалах яам, Зэвсэгт хүчний Жанжин штабт зэвсэгт хүчний хэмжээнд 2020-2024 онд иргэдээс 49250 өргөдөл, гомдол ирүүлснээс Хүний эрх, эрх чөлөө, дүрмийн бус харилцааны талаар гаргасан 25 өргөдөл, гомдол ирүүлж, 19 өргөдлийг хуулийн хугацаанд нь шийдвэрлэн, 6 өргөдлийг бусад байгууллагад шилжүүлсэн байна⁵.

Түүнчлэн Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 21 дэх илтгэлд дурдагдснаар сүүлийн 10 жилийн хугацаанд цэргийн анги, байгууллагад 468 эрх зүйн зөрчил буюу гэмт хэрэг, сахилгын зөрчил бүртгэгдсэний 242 нь зэвсэгт хүчинд хамааралтай байна. Зэвсэгт хүчний хэмжээнд бүртгэгдсэн 242 зөрчлийн 144 нь гэмт хэргийн шинжтэй, 98 нь сахилгын зөрчил байна. Дээр дурдсан 98 сахилгын зөрчлийн 41 нь буюу 41.8 хувь нь дүрмийн бус харьцаа, 24 нь буюу 24.4 хувь нь хугацаат цэргийн албанаас оргон зайлсан зөрчил байгаа талаар холбогдох судалгаа дүн шинжилгээ гарчээ⁶.

Зэвсэгт хүчний 032 дугаар ангийн Цэргийн саатуулах байранд 2019-2024 онд нийт 23 цэргийн албан хаагч саатуулагдсан байна.⁷

Цаашид эрүү шүүлт тулгах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, цэргийн дүрмийн бус харьцааг илрүүлэх, бүртгэх, таслан зогсоох, сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг эрчимжүүлэх шаардлагатай байна.

Мөн Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.1.1.10-т “Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлнэ” гэж заасан.

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд Эрүү шүүлтийн эсрэг конвенцын Нэмэлт протоколд нийцүүлэн зарим зүйл, хэсэг, заалтад нэмэлт оруулахтай холбогдуулан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.2 дахь заалтад заасны дагуу хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөлд дараах зарчмын шинжтэй зохицуулалтыг шинээр тусгасан:

---

⁴ Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 24 дахь илтгэлээс

⁵ УИХ-ын 2024 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдрийн “Эрүүдэн шүүлт тулгах, хүнлэг бус, хэрцгий хандахаас ангид байх хүний эрхийн хэрэгжилт”-ийн талаарх хяналтын сонсголын мэдээлэл

⁶ Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 21 дэх илтгэлээс

⁷ Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх 2024 оны үйл ажиллагааны тайлангаас

Нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь 1 зүйл, 1 заалттай бөгөөд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасны дагуу боловсруулагдсан. Хуулийн төсөлд зарчмын шинжтэй дараах өөрчлөлтийг тусгалаа. Үүнд:

1. Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.1.2 дахь заалтад “Олон нийтэд эрүү шүүлтийн хор аюулыг тайлбарлан таниулах, эрүү шүүлтээс ангид байх эрхийг төрийн албан тушаалтан, иргэдэд сурталчлах” гэж заасан бөгөөд Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний ажиллагаанаас цэргийн ангиудад эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхээс ангид байх эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээр сургалт, мэдээлэл, соён гэгээрүүлэх, нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулснаар тус салбарт хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх шаардлагыг хангахаар зохицууллаа.

2. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний механизмын чадавхыг бэхжүүлэх.

Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засгийн үр дагавар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар хуулийн хэрэгжилт, үр нөлөө сайжирч, дараах эерэг үр дүн гарна гэж үзэж байна:

- 1/ Монгол Улсын Олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийн биелэлт хангагдана;
- 2/ Үндсэн хуульд заасан эрүү шүүлт, хүнлэг бус, хэрцгийн хандах, ялгаварлан гадуурхалтаас ангид байх эрхийг хангах үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизм бэхэжнэ;
- 3/ Олон улсад жишиг сайн туршлага болж үнэлэгдэнэ;
- 4/ Хууль хоорондын давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгана;
- 5/ Үг, үсэг, утга найруулга, нэр томъёоны алдааг арилгана.

Хуулийн төсөл нь бусад холбогдох хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах, нэмэлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын Олон улсын гэрээ, Хууль тогтоомжийн тухай болон холбогдох бусад хууль тогтоомжтой нийцсэн болно.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан бусад хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулахгүй.

Энэхүү хуулийн төсөл нэмэлт зардал шаардахгүй асуудал хариуцсан байгууллагын үндсэн төсвийн хүрээнд шийдвэрлээд явах боломжтой.